

IVAN CANKAR V MEDKULTURNEM PROSTORU. OB STOTI OBLETNICI CANKARJEVE

SMRTI. Maribor: Univerzitetna založba Univerze, 2018 (Mednarodna knjižna zbirka Zora, 126). 430 str.

Znanstvena monografija *Ivan Cankar v medkulturnem prostoru* je nastala v Cankarjevem letu 2018 ob stoti obletnici pisateljeve smrti. Uredile so jo dr. Jožica Čeh Steger, dr. Simona Pulko in dr. Melita Zemljak Jontes z Oddelka za slovanske jezike in književnosti Filozofske fakultete Univerze v Mariboru. Naslovnico knjige krasi slika elegantno oblečenega Ivana Cankarja z meščanskim klobukom na glavi (Plakat s portretom Ivana Cankarja, Tiskarna Ljudske pravice, 1946, vir: UKM, Zbirka drobnih tiskov), na zavihkih platnic pa je v slovenskem, nemškem, češkem in madžarskem jeziku zapisan odlomek iz Cankarjevega *Hlapca Jerneja in njegove pravice*, ki pripoveduje o Jernejem doživetju večkulturne cesarske prestolnice:

Neskončno mesto, do nebes bučeče, v vseh nerazumljivih jezikih govoreče – sam strašni Babilon! Kam bi se skril človek, kam bi pobegnil? Jernej je taval po široki cesti: gradovi na obeh straneh, vozovi vse navzkriž, gneča tujih, mrkogledih ljudi je hitela ter se prerivala kraj ceste, kakor da bi se bilo srečalo in zagodilo dvoje večnih procesij. Koga bi vprašal, kako bi vprašal? S klobukom v roki je taval med njimi in sam čutil, da je zablodil mednje, kakor da je bil zablodil golorok in bosonog ob peti maši pred veliki oltar. (Cankar 1972: 63)

Monografija ima Uvodno besedo, v kateri Jožica Čeh Steger povzame vsebino posameznih razprav in umesti knjigo v kontekst kulturnih ter znanstvenih dogodkov v Cankarjevem letu, tri obsežna poglavja (Meddisciplinarne, literarnozgodovinske, kulturološke in

prevodoslovne raziskave, Jezikoslovne razprave Cankarjevih literarnih del, Cankar v šoli), povzetek v slovenskem in angleškem jeziku ter tri recenzije, ki so jih napisali red. prof. dr. Janez Vrečko, red. prof. dr. Andreja Žele in izr. prof. dr. Tamara Turza - Bogdan.

Monografija *Ivan Cankar v medkulturnem prostoru* vsebuje sedemintrideset razprav raziskovalcev in raziskovalk iz Slovenije, Avstrije, Italije, Slovaške, Nemčije in Rusije, ki umeščajo velikana slovenske in evropske književnosti v medkulturni prostor, ga aktualizirajo in na novo ovrednotijo z meddisciplinarnega, literarnozgodovinskega, kulturološkega, prevodoslovnega, jezikoslovnega in didaktičnega vidika.

Poglavje MEDDISCIPLINARNE, LITERARNOZGODOVINSKE, KULTUROLOŠKE IN PREVODOSLOVNE RAZISKAVE je razdeljeno v štiri zaokrožene sklope: *Cankar in različni diskurzi*, *Cankar, večjezičnost, medkulturnost in prevodi njegovih del*, *Cankar in njegovi literarni sodobniki ter Receptijske, interpretacijske, medbesedilne in medmedialne raziskave Cankarjevih del*.

V sklopu CANKAR IN RAZLIČNI DISKURZI so zajete razprave, ki povezujejo Cankarja in njegovo ustvarjalnost s politiko, filozofijo, zgodovino in jezikovno politiko. To so razprave: Erwina Köstlerja (*Literatura in politika pri Ivanu Cankarju*), Božidarja Kanteta (*Vpliv Ralpa Walda Emersona na Cankarja: transcendentalizem, subjektivnost in vesoljna duša*), Aleša Mavra (*Od Petra Klepca do nadučitelja Ferjana: Cankarjeva srečevanja s slovensko zgodovino*) in Marka Jesenška (*Cankar in slovenska jezikovna politika*). E. Köstler se v svoji razpravi kritično opredeli do dualizma pri interpretaciji Cankarjeve besedne umetnosti na eni in publicistike na drugi strani. Zavzema se za lik Cankarja, ki

je oblikoval zgodovinsko in politično resničnost kot umetnik, publicist in politični mislec, zato predlaga zavestno branje Cankarja v smislu obravnavanih politik v njegovih delih in celostno raziskavo politike ter literature v njegovem opusu z vidika kulturoloških ved. B. Kante razmišlja o Cankarjevem branju Emersona in obratu v subjektivizmu, alegorični simbol smrti v Cankarjevi črtici *Gospod stotnik* pa razlaga kot ikono smrti. A. Maver se ukvarja s Cankarjevim razumevanjem slovenske zgodovine v njegovi publicistiki in literaturi, pri čemer ugotavlja pisateljevo ujemanje s prevladujočimi stališči 20. stoletja v razumevanju Slovencev kot tlačnega naroda, reformacije in kmečkih uporov, največji odmik pa v poudarjanju kulturnih in jezikovnih razlik od južnoslovanskega sveta, zavračanju politične sloge in sklepanju kompromisov na račun individualnega svobodnega izražanja mnenj. M. Jesenšek razbira Cankarjevo razumevanje jezikovne politike v njegovih političnih člankih, govorih in predavanjih ter ugotavlja, da je bila pisateljeva misel o jeziku in kulturi zelo sodobna. Ko je Cankar zagovarjal slovensko jezikovno in kulturno samobitnost ter ostro zavračal pojave novoilirizma in jugoslovenarstva, se je obenem zavzemal za ohranjanje večkulturnosti in večjezičnosti, kar je tudi temelj jezikovne politike v Evropski zvezi (Čeh Steger 2018: 11–12).

V drugem sklopu CANKAR, VEČJEZIČNOST, MEDKULTURNOST IN PREVODI NJEGOVIH DEL so zbrane razprave o Cankarjevi večjezičnosti in medkulturnosti, o podobah tujega in tematizaciji pokrajine v Cankarjevih literarnih delih ter o odrskih uprizoritvah in prevodih Cankarjevih del v tuje jezike.

To so razprave: Jožice Čeh Steger (*O Cankarjevi slovensko-nemški*

dvojezičnosti v kontekstu večkulturne Avstro-Ogrske), Irene Avsenik Nabergoj (*Podobe Judov v Cankarjevih delih med stereotipi in umetniško ustvarjalnostjo*), Alojzije Zupan Sosič (*Podobe lastnega in tujega/drugega v treh Cankarjevih romanih*), Vladke Tucovič (*Istra v kratki prozi in pismih Ivana Cankarja*), Francija Justa (*Cankar v prekmurščini*), Istvána Lukácsa (*Arhaične prozopoeitične simbolistične konstrukcije v času slovenske in madžarske moderne – Ivan Cankar in Béla Balázs*), Jutke Rudaš (*Hlapec Jernej in slovensko-madžarski medkulturni stiki*), Gjoka Nikolovskega (*Cankarjev Hlapec Jernej in njegova pravica v makedonščini*), Saše Vojtech Poklač in Miroslava Vojtecha (*Dramatika Ivana Cankarja v slovaških prevodih in na odrskih deskah slovaških gledališč*), Vesne Mikolič (*Naklonjenost v Cankarjevem romanu Martin Kačur in njegovem italijanskem prevodu*), Tomaža Oniča (*Prevodni premiki v angleškem prevodu Cankarjevega Gospoda stotnika*), Urše Marinšek in Tomaža Oniča (*Recepcija uprizoritve Cankarjevega Pohujšanja v San Diegu*).

J. Čeh Steger ugotavlja, da razlogi za Cankarjevo skoraj povsem enojezično (slovensko) literarno ustvarjanje na Dunaju, kjer je vstopal v hibridne kulturne prostore in jih tako tematiziral, niso bili povezani z njegovo jezikovno kompetenco v nemščini, temveč z visoko zavestjo ustvarjanja nacionalne literature in z zgodovinskimi okoliščinami notranjega kolonializma v Avstro-Ogrski. I. Avsenik Nabergoj razmišlja o Cankarjevem odnosu do Judov v kontekstu sekulariziranega antisemitizma in se osredini zlasti na opise Judov in Judinj v literarnih delih, nastalih v času pisateljevega bivanja na Dunaju. A. Zupan Sosič analizira podobe lastnega in tujega v romanih *Tujci*, *Križ na gori* in *Gospa*

Judit z metodami ter orodji pripovedne empatije in ugotavlja povezanost teh podob z razmerji do domovine, tujine, naroda, umetnika in morale. V. Tucovič prikaže Cankarjevo dvojno percepcijo Istre, tj. navdušenje nad morjem in istrskim podeželjem v kratki prozi ter negativno podobo Pulja v ljubezenskih pismih, ki jih je leta 1898 od tam pošiljal Anici Lušin. F. Just predstavi prevode Cankarjeve kratke proze v prekmurščino v tedniku *Novine* med letoma 1928–1929, v času, ko je nova oblast na nekaterih področjih javnega življenja še dopuščala uporabo prekmurskega jezika. Lukács poišče vzporednice med Cankarjevim *Kurentom* in novelo *Tišina* njegovega madžarskega sodobnika Béle Balázsa. S primerjalno študijo pokaže, da je Cankar na Madžarskem zanimiv ne le zaradi socialnih, nacionalnih in matjaževskih tem, temveč tudi zaradi artističnega pripovednega diskurza, značilnega za srednjeevropske moderne, in ugotavlja, da so arhaične prozopoeitične konstrukcije od moderne naprej pomemben del strukture žanrov 20. stoletja. J. Rudaš piše o pomenu Pavlovega prevoda Cankarjevega *Hlapca Jerneja in njegove pravice*, ki je tudi prvi knjižni prevod slovenske književnosti v madžarščini, za slovensko-madžarske kulturne stike. Osredinja se na analizo jezikovnih razlik in kulturnih posebnosti pri prevajanju tega Cankarjevega besedila v madžarščino. G. Nikolovski ugotavlja ob izbranih makedonskih prevodih Cankarjevega *Hlapca Jerneja in njegove pravice* najpogostejše strategije pri prevajanju kulturnospecifičnih prvin iz slovenščine v makedonščino. S. Vojtech Poklač in M. Vojtech se posvečata prevodom Cankarjevih dramskih besedil na Slovaškem in uprizoritvam njegove farse *Pohujšanje v dolini šentflorjanski* na odrih slovaških gledališč,

posebej predstavi v Slovaškem narodnem gledališču v Bratislavi iz leta 1932 v režiji Andreja Bagarja, in na odrih slovaških amaterskih gledaliških skupin. V. Mikolič je z vidika literarne in medkulturne pragmatike analizirala izraze moči ali intenzitete jezika v Cankarjevem *Martinu Kačurju* in italijanskem prevodu tega romana prevajalca Arnolda Bressana. T. Onič predstavi angleški prevod Cankarjevih *Podob iz sanj* izpod peresa ameriškega Slovenca Antona Družine, ki je leta 1983 izšel pri Slovenskem ameriškem inštitutu, in s kontrastivno slogovno analizo črtice *Gospod stotnik* pokaže na prevodne premike, ki vplivajo tudi na makrostrukturo prevodnega besedila. U. Marinšek in T. Onič pišeta o adaptaciji Cankarjeve farse *Pohujšanje v dolini šentflorjanski* v ameriškem prostoru in njeni uprizoritvi v San Diegu leta 2012 pod vodstvom slovenskega igralca Ivana Rupnika (Čeh Steger 2018: 13–14).

Tretji sklop CANKAR IN NJEGOVI LITERARNI SODOBNICI obravnava Cankarja v odnosu do Josipa Murna, Janeza Trdine in Zofke Kveder. Tukaj so zbrane razprave: Denisa Poniža (*Cankarjev odnos do Murnove lirike*), Silvije Borovnik (*Literarno prijateljstvo med Ivanom Cankarjem in Zofko Kveder*) in Igorja Krambergerja (*Posledice prevzetosti. Cankarjeva branja Trdine. 1. del*). D. Poniž na podlagi ohranjenih virov natančno razišče Cankarjev odnos do Murnove poezije in ovrže mit o harmonični podobi štirih predstavnikov slovenske moderne, ki da so bili med seboj prijateljsko povezani in usklajeni tudi na estetski ravni. Ugotavlja namreč, da je bil Cankarjev odnos do Murnove poezije v času Zadruga oziroma Murnove smrti odklonilen in se je spremenil šele po pesnikovi prezgodnji smrti ter pod vplivom Prijateljevega eseja ob izidu

Murnove pesniške zbirke *Pesmi in romance* (1903). S. Borovnik piše o prijateljstvu med Ivanom Cankarjem in Zofko Kveder na podlagi njune ohranjene korespondence, iz katere med drugim razbira, da sta drug drugega spodbujala pri literarnem ustvarjanju, Z. Kveder pa je Cankarjeva besedila tudi objavljala, prevajala in jih posredovala v hrvaški, češki in nemškimi kulturni prostor. I. Kramberger izhaja iz Cankarjevih pohvalnih omemb Trdine v Cankarjevih literarnih delih, kritikah in pismih ter razmišlja o učinkih Cankarjeve prevzetosti nad Trdino. V objavljenem delu širše razprave je prikazano obdobje izhajanja Trdinovih *Zbranih spisov* pri Schwentnerju (Čeh Steger 2018: 14).

Četrty sklop RECEPCIJSKE, INTERPRETACIJSKE, MEDBESEDILNE IN MEDMEDIALNE RAZISKAVE CANKARJEVIH DEL vključuje razprave o recepciji, subverzivnosti, referencah, umetnosti, morali, medmedialnosti, estetiki in interpretaciji Cankarjevih del. V ta sklop so uvrščene razprave: Mirana Štuheca (*Izidor Cankar in njegova recepcija Ivana Cankarja*), Blanke Bošnjak (*Subverzivnost Cankarjevega dela Hlapca Jernejin njegova pravica*), Branislave Vičar (*Reference na Cankarja v partizanski artikulaciji »kulturnega boja«*), Krištofa Jacka Kozaka (*Šentflorjanska tragedija ali o umetnosti in morali*), Tomaža Toporišiča (*Pohujšanje v odrskih utelešenjih 20. in 21. stoletja*), Jerneja Kusterleta (*Cankarjeva Erotika z vidika dekadence estetik*), Anne Bodrove (*Interpretacijski potencial avtobiografske črtice Ivana Cankarja Skodelica kave*), Dragice Haramije in Janje Batič (*Slikanice o Cankarju in Cankarjeva dela v slikanicah*). M. Štuhec se je posvetil esejističnim uvodom k Cankarjevim *Zbranim spisom* (1925–1936), ki jih je napisal pisateljev bratranec Izidor

Cankar, tudi urednik te prve temeljne zbirke Cankarjevih del, in razgrnil pronicljivost urednikovih uvidov v večplastno problematiko Cankarjeve besedne umetnosti. B. Bošnjak predstavi nasprotujoče si odzive na Cankarjevega *Hlapca Jerneja in njegovo pravico* v izbranih delih slovenske literarne zgodovine in kritike. B. Vičar pokaže, kako se je Cankarjevo razumevanje kulture in »kulturnega boja« vgradilo v medbesedilne in meddiskurzivne strukture partizanskih besedil o kulturi in umetnosti. Kozak razbira v Cankarjevi farsii *Pohujšanje v dolini šentflorjanski* nastavke, ki to besedilo približujejo tragediji. Posveti se etičnemu naboju doline Šentflorjancev kakor tudi njeni razdalji do tragičnega. T. Toporišič razgrne panoramski, mestoma tudi podrobnejši pregled na posamezna utelešenja Cankarjeve farse *Pohujšanje v dolini šentflorjanski*, ki kot eno najbolj subverzivnih besedil dramatik 20. stoletja ostaja aktualna in doživlja nove uprizoritve tudi v današnjem času. J. Kusterle poveže estetiko grdega s pojmom moderna in na ta način opazuje dekadenco estetik v Cankarjevi *Erotiki*. A. Bodrova ponudi različne interpretacije Cankarjeve *Skodelice kave* z vidika različnih metod in znanstvenih modelov ter opozori na neobremenjeno branje te črtice pri ruskem bralcu. D. Haramija in J. Batič se ukvarjata z medmedialnim branjem Cankarja in predstavitvijo simbioze likovnega ter besednega izraza v slikanicah o Cankarju kakor tudi v slikaniških variantah Cankarjevih besedil (Čeh Steger 2018: 14–15).

V poglavju JEZIKOSLOVNE RAZPRAVE CANKARJEVIH LITERARNIH DEL spoznavamo v posameznih Cankarjevih delih tipologijo zvez, medmetov, jezikovnostilistično analizo kakor tudi analizo jezikovnih posegov in govorno

interpretacijo posameznih besedil. Gre za razprave: Irene Stramljič Breznik (*Tipologija zvez s kakor v Cankarjevih črticah Moje življenje*), Ines Voršič (»*Pa kaj si storil ti, o človek?*« – *Medmeti v Cankarjevih živalskih pripovedih*), Mire Krajnc Ivič (*Cankarjeva Nina kot primer neizražene ljubezni – jezikovnostilistični pogled*), Natalije Ulčnik (*Jezikovni posegi v različnih izdajah Cankarjeve komedije Za narodov blagor*) in Nine Žavbi Milojevič (*Govorna interpretacija v treh gledaliških uprizoritvah Cankarjevih Hlapcev*).

I. Stramljič Breznik se je ukvarjala z jezikoslovno tipologijo besednih in stavčnih zvez s kakor v Cankarjevem *Mojem življenju* in pri tem upoštevala tudi literarnovedna in jezikovnostilna izhodišča. S pomočjo korpusne metode med drugim ugotavlja, da je Cankar ustaljene besedne zveze prenavljal z izvirno izbiro primerjalnih besed. I. Voršič se je posvetila medmetom v Cankarjevih živalskih črticah, o katerih ugotavlja, da podpirajo simboliko zvoka, ki vzbuja v človeku občutja strahu, groze, potrnosti ipd. M. Krajnc Ivič se je ukvarjala z jezikoslovnostilistično analizo Cankarjeve vinjete *Nina* in iz prepleta kohezivnosti ter koherentnosti izpeljala njen smisel. N. Ulčnik se je ukvarjala z jezikovno podobo Cankarjeve komedije *Za narodov blagor* v različnih izdajah, pri čemer so jo posebej zanimali jezikovni in drugi posegi v avtorjevem izvodu prve izdaje iz leta 1902, ki so nastali v kontekstu priprav za gledališko uprizoritev tega dela. N. Žavbi Milojevič se je osredinila na govorno interpretacijo odrskega govora v treh časovno različnih gledaliških uprizoritvah Cankarjeve drame *Hlapci* in ugotovila večjo ustvarjalnost teh prvin v mlajših uprizoritvah (Čeh Steger 2018: 15–16).

Zadnje poglavje v monografiji CANKAR V ŠOLI prinaša zanimiv vpogled v preučevanje in poznavanje Ivana Cankarja v slovenskem šolskem prostoru. To so razprave: Milene Mileve Blažič (*Cankar v osnovnošolskih učnih načrtih*), Simone Pulko (*Ivan Cankar in njegova dela v berilih za srednje šole in berilih za gimnazije*), Tjaše Markežič (*Z Ivanom Cankarjem na splošni maturi*) in Melite Zemljak Jontes (*Besedišče Cankarjeve črtice Bobi v normativnih slovarskih priročnikih slovenskega jezika in nacionalnem korpusu Gigafida*). M. M. Blažič predstavi mesto Cankarja v osnovnošolskih učnih načrtih v kontekstu družbenopolitičnih sprememb. S. Pulko je pregledala zastopanost Cankarjevih del v šolskih programih in učbeniških gradivih za pouk slovenščine v gimnazijah od začetka osemdesetih let prejšnjega stoletja vse do današnjih dni in opazovala njihovo spreminjanje v kontekstu šolskih in družbeno-političnih sprememb. Na podlagi preglednega gradiva ugotavlja prisotnost Cankarja in njegovih del v vseh učnih načrtih kakor tudi spreminjanje izbora in količinske zastopanosti njegovih besedil. T. Markežič ugotavlja, da predpisuje predmetni izpitni katalog za slovenščino za ustni del mature poznavanje več Cankarjevih besedil, kar upošteva tudi učni načrt za gimnazijo. Prav tako navaja, da se Ivan Cankar uvršča med najpogostejše izbrane avtorje maturitetnega sklopa iz književnosti, ki je podlaga za razlagalni/interpretativni šolski esej. M. Zemljak Jontes predstavi pregled pomenskih in kvalifikatorskih označitev besedišča v Cankarjevi črtici *Bobi* s pomočjo normativnih slovarjev in nacionalnega korpusa Gigafida ter ponudi računalniško podprto možnost analize Cankarjevega besedišča za potrebe mladega bralca (Čeh Steger 2018: 16).

Znanstvena monografija *Ivan Cankar v medkulturnem prostoru*, ki je izšla ob stoti obletnici Cankarjeve smrti, je prava zakladnica informacij o največjem mojstru slovenske besede in velikem mislecu takratnega časa. Razprave v tej monografiji z različnih znanstvenih disciplin in zornih kotov na novo osvetljujejo Cankarjevo literarno ustvarjalnost in njegovo vpetost v slovenski ter evropski kulturni prostor. Slovenska literarna veda je s to monografijo postala bogatejša za nova meddisciplinarna, literarnozgodovinska, kulturološka, prevodoslovna, jezikoslovna in didaktična razmišljanja o Ivanu Cankarju in njegovem ustvarjalnem opusu.

Monografija *Ivan Cankar v medkulturnem prostoru* priča, da so Cankarjeva literarna dela po več kot sto letih še zmeraj aktualna in sodobna ter nas nagovarjajo k medkulturnemu dialogu.

Informacijska doba, v kateri živimo, je, žal, velikokrat tudi doba nerazumevanja in netolerantnosti med posamezniki, narodi, kulturami in religijami, zato je izdaja monografije, ki raziskuje medkulturnost, zaradi njene povezovalne vloge zelo dobrodošla. Izid monografije *Ivan Cankar v medkulturnem prostoru* so finančno podprli Rektorski sklad Univerze v Mariboru, Filozofska fakulteta Univerze v Mariboru, Oddelek za slovanske jezike in književnosti Filozofske fakultete v Mariboru in podjetje Tamstan, d. o. o. Namenjena je strokovni javnosti, študentom in študentkam slovenistike, slavistike in primerjalne književnosti, v branje pa jo priporočam tudi vsem ljubiteljem slovenske književnosti, jezika in kulture.

LITERATURA

Jožica ČEH STEGER, 2018: Uvodna beseda. *Ivan Cankar v medkulturnem prostoru*. Ob

stoti obletnici Cankarjeve smrti. Ur. Jožica Čeh Steger, Simona Pulko, Melita Zemljak Jontes. Maribor: Univerzitetna založba Univerze. (Mednarodna knjižna zbirka Zora, 126). 10–16.

Silva Belšak

Univerzitetna knjižnica Maribor,
silva.belsak@um.si

PROJEKT SLOVENŠČINA NA DLANI

Na Univerzi v Mariboru od avgusta leta 2017 poteka projekt *Slovenščina na dlani*, pri katerem sodelujejo Filozofska fakulteta (FF), Fakulteta za elektrotehniko, računalništvo in informatiko (FERI) ter Pedagoška fakulteta (PEF). Osnovni namen projekta je pripraviti učno e-okolje za slovenščino, ki se bo uporabljalo v osnovnih šolah od 6. razreda in v srednjih šolah, s prostim dostopom na spletu pa bo od leta 2021, ko se projekt zaključi, njegova raba omogočena tudi drugim uporabnikom; dostopno bo na računalnikih, tablicah in pametnih telefonih. Projekt sofinancirata Republika Slovenija (Ministrstvo za kulturo) in Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada.

Učno e-okolje pripravlja skupina slovenistov, jezikoslovcev, jezikovnih tehnologov, programerjev, didaktikov, učiteljev iz prakse in drugih strokovnjakov, aktivno pa sodelujejo tudi učiteljice in učitelji z 14 vzgojno-izobraževalnih zavodov iz vzhodne in zahodne kohezijske regije: Gimnazija Franca Miklošiča Ljutomer, Gimnazija Ormož, Prva gimnazija Maribor, OŠ Pesnica pri Mariboru, Šolski center Rogaska Slatina, OŠ